

Možnosti rozvoja tvorivosti u žiakov v základnej škole

Possibilities of developing students' creativity in elementary school

Abstrakt: Poznatky učiteľov v súvislosti s rozvojom tvorivosti sú sformulované do nasledujúcich tvrdení: „*ak necháme priestor žiakovi na to, aby bol tvorivým, aby sám či skupinovo mal možnosť tvoriť, žiak si viac zapamätá a odnáša zo samotnej vyučovacej hodiny. Ak sa žiak podieľa na tom, aby si osvojil poznatky ne-tradičným spôsobom a to svojou tvorivosťou v jednotlivých aktivitách, je aj úroveň vedomosti na vyššej úrovni*“. Samotnému žiakovi prináša potešenie už len to, že mu učiteľ verí a spolieha sa, že aj on prispeje svojou tvorivosťou do vyučovacieho procesu.

Kľúčové slová: tvorivosť, žiak, škola

Abstract: Teachers' knowledge of the development of creativity is formulated into the following statements: "If we leave the pupil room to be creative to be able to form himself / herself, the pupil will be more remembered and taken away from the lesson itself. If a pupil participates in learning in a non-traditional manner, and in his creativity in individual activities, the level of knowledge is higher. " The pupil himself brings pleasure in the fact that the teacher believes him and relies that he will also contribute through his creativity to the teaching process.

Keywords: creativity, pupil, school

Úvod

Netreba však zabúdať na to, že ak nie je tvorivý učiteľ, nie sú k tvorivosti motivovaní ani žiaci. Tvorivý učiteľ je ten, ktorý tvorivú vyučovaciu hodinu pripravuje, ale hlavne žiakov k tvorivosti motivuje.

Zistili sme, že žiaci mladšieho školského veku sú nielen hraví a spontánni, ale aj veľmi tvoriví.

Tvorivosť

Tvorivosť patrí medzi základné fenomény ľudského bytia a konania. Tvorivé prvky nás obklopujú počas celého nášho života. V súčasnej dobe je otázka tvorivosti jednou z aktuálnych tém, ktorej sa okrem psychológov začína venovať už aj široká verejnosť. Tvorivosť pre nás začína predstavovať vlastnosť, s ktorou treba pracovať a rozvíjať ju, pretože jej úroveň môže mať pozitívny význam na uplatnenie sa jedinca v spoločnosti. Každý človek svoju tvorivosť uplatňuje v obore jemu blízkom. Vzhľadom k tomu sa úroveň tvorivosti nedá určiť tak ľahko, ako určujeme úroveň inteligencie alebo úroveň telesnej zdatnosti jedinca.

V zahraničnej literatúre sa stretávame s pojmom kreativity, ktorý sa v našich podmienkach stotožňuje s pojmom tvorivosť. Tvorivosť charakterizujú mnohí naši pedagógovia i psychológovia.

Turek [2001, s. 4] uvádza, že synonymom tvorivosti je kreativita. Toto slovo pochádza z gréčtiny, a znamená niečo tvoriť, plodiť, stvoriť. V súčasnosti existuje niekoľko sto definícií tohto pojmu, ale ani jednu z nich nemožno označiť za plne akceptovateľnú.

Tóthová (2006, s. 15) tvrdí, že súčasné definície sú zamerané na viaceré oblasti tvorivosti, ako napr. na osobnosť, schopnosti, proces, produkt, intelektovú činnosť, podiel nevedomej a vedomej regulácie, konvergertného a divergentného myslenia v tvorivom procese.

Salbot [1998, s. 9] charakterizuje tvorivosť ako určitú schopnosť, pri ktorej sa jedinec sám realizuje. Ide teda o sebaujadrnenie, aktualizáciu nášho potenciálu, v zmysle niečo nové vymyslieť, vytvoriť. Je to istá forma sebarealizácie. Pod tvorivosťou nerozumieme len spontánnosť ale aj uvažovanie. Je to divergentné myslenie pre konvergenciu, nejde len o generovanie možností, ale aj voľbu medzi nimi.

Szobiová vytvorila osem zoskupení, ktoré pojednávajú o tvorivosti a na ich základe zovšeobecnila tento pojem ako *„taký prejav istého systému osobnostných charakteristík, schopností a motivačných tendencií človeka v sociálnom kontexte, ktorý je nový, nezvyčajný, akceptabilný a objavný pre subjekt, referenčnú skupinu alebo spoločnosť“* [Szobiová, 2004, s. 21].

Podľa Ďuriča [1991, s. 12] psychológia chápe pojem tvorivosti dvojako: Užšie chápanie tvorivosti, ju vymedzuje ako elitnú aktivitu (vlastnosť, schopnosť), ktorú majú len talentovaní vyvolení a to vynálezmi, vedci, umelci.

V širšom chápaní ide o tvorivé prvky v spoločenskej činnosti, v aktivite, v práci osôb, ktoré získavajú vysoké pozície a tiež v racionálnom myslení všetkých pracujúcich.

Tvorivé schopnosti

Tvorivé schopnosti predstavujú istú formu niečoho s čím sme sa narodili, čo sme dostali do vienka. Ale aby sa rozvinuli potrebujú aktivitu subjektu a tiež vhodné prostredie. Pre bližšie pochopenie tvorivých schopností si musíme vymedziť pojem schopnosť tak, ako to uvádza Trubíniová [2007, s. 434], kde chápe schopnosti ako súbor neuropsychických vlastností človeka, ktoré sú podmienkou pre úspešné vykonávanie určitých činností. Predstavujú črtu osobnosti, ktorá sa prejavuje v úrovni vykonávanej činnosti, jedná sa o rýchlosť osvojenia si poznatkov, presnosť a samostatnosť riešiť dané úlohy.

Đurič [1997, s. 325] charakterizuje schopnosti ako nevyhnutné predpoklady pre úspešné realizovanie určitých činností. Predstavujú individuálny potenciál človeka na vykonávanie určitej činnosti. Do určitej miery sú podmienené vrodenými predpokladmi, ktoré sa môžu alebo nemusia rozvinúť.

Existuje viacero prístupov ako možno schopnosti rozdeľovať. Základným prístupom podľa Daniela [2002, s. 216] je členenie na:

- **Všeobecné schopnosti** – sú spoločné všetkým činnostiam človeka prejavujú sa v rozličných druhoch činností. Zaraďuje sem rozumovú schopnosť – inteligenciu.
- **Špecifické schopnosti** – súvisia s určitým druhom činnosti napr. hudobné, matematické, výtvarné, športové, umelecké, sociálne a pod.

Tóthová [2006, s. 21] uvádza v spojitosti so schopnosťami psychologický pojem vlohy. Jedná sa o biologické a vrodené predpoklady, ktoré sú predpokladom pre rozvoj schopností. Následne možno chápať schopnosti ako získané dispozície k určitej činnosti, a ich rozvoj na základe vrodených vlôh prebieha počas celého vývoja jedinca. Vlohy sú dôležité a prepojené pri objasňovaní otázok kreativity.

Pojmovým vyjadrením „*tvorivá schopnosť*“ sa zaoberalo viacero autorov ako napr. A. N. Luke [1981, s. 11-46], ktorý vymedzil nasledujúce kritéria:

- všímavosť pri hľadaní problémov,
- schopnosť skracovať myšlienkové operácie,
- schopnosť prenosu skúseností,
- vnímavosť problému celostne,

- spájanie pojmov,
- pohotovosť pamäte,
- pružnosť myslenia,
- schopnosť hodnotenia,
- schopnosť integrovať a dezintegrovať,
- ľahkosť generovania myšlienok,
- schopnosť predvídať,
- slovná pohotovosť,
- schopnosť dokončiť dielo.

Využívanie spomenutých tvorivých schopností je možné aj v škole. Autor ako nerozlučiteľné uvádza ich podnecovanie. Schopnosti je potrebné každý deň cvičiť, rozvíjať a trénovať. Ak zostanú nepovšimnuté, postupne zoslabnú. Podnecovanie tvorivých vlôh v školskom prostredí začína jednoduchými vecami. Vhodným charakterom a formou otázok je možné rozvinúť tvorivú schopnosť a otvoriť možnosti pre tvorivé uvažovanie jedinca.

Faktory tvorivosti

Faktory tvorivosti predstavujú neoddeliteľnú súčasť tvorivosti. Faktormi tvorivosti sa zaoberajú viacerí autori. Väčšina z nich sa zhodla na vytýčení šiestich základných faktorov, alebo zložiek tvorivosti (fluencia, flexibilita, originalita, elaborácia, redefinovanie a senzitivita), v niektorých literatúrach ich môžeme tiež nájsť pod označením štruktúra tvorivej fantázie.

Szobiová ich charakterizuje nasledovne, v súvislosti s možnosťami ich merania:

Fluencia odráža možnosť pohotovo a ľahko vytvárať čo najviac psychických produktov určitého druhu.

- *Slovná fluencia* – uviesť čo najviac slov zodpovedajúcich určitému vymedzeniu. Testy: „Test začiatkov slov“, „Test koncoviek slov“ (uviesť čo najviac slov začínajúcich alebo končiacich sa na skupinu písmen).
- *Asociačná fluencia* – uviesť čo najviac slov vzťahujúcich sa k podnetovému slovu. Test rýchlosti tvorenia asociácií (vytvoriť čo najviac synonym k podnetovému slovu. Test sa skladá z dvoch častí, každá obsahuje 2 podnetové slová a trvá 2 minúty.
- *Expresionálna fluencia* – schopnosť vyjadriť myšlienku slovami. Test rýchlosti tvorenia výrazov – štyri rôzne začiatkové písmená slov, z ktorých treba zostaviť čo najviac viet. Test výkladu porovnaní – je

založený na doplnení nekompletných viet tak, aby doplnenie dávalo význam.

- **Ideačná fluencia** – mať čo najviac nápadov na danú tému. Meria ju „Test dôsledkov“, obsahuje 10 odlišných situácií. Úlohou riešiteľa je vymyslieť čo najviac nápadov ako ich riešiť [Szobiová, 2004, s. 182].

Flexibilita - jedná sa o schopnosť prekonávať myšlienkovú zameranosť.

J. Daniel rozdeľuje flexibilitu na:

- **Spontánnu sémantickú** – súvisí s obsahovou rozmanitosťou nápadov. Možno ju merať testom spôsobov použitia vecí (uviedenie všetkých použitých bežného predmetu) alebo test neobvyklého použitia vecí (vyžaduje uviesť iné použitie vecí ako je obvyklé).
- **Adaptívne flexibilné myslenie** – prejavuje sa v testoch, ktoré vyžadujú aby jedinci nazerali na problém z iného hľadiska.

Originalita – sa chápe ako schopnosť produkovať adaptívne odpovede, ktoré nie sú obyčajné. Daniel [2002, s. 138] uvádza aj pohľady autorov, ktorí tento pojem vymedzujú z hľadiska troch termínov ako:

1. „štatistická zriedkavosť odpovede,
2. vzdialenosť, neobvyklosť, nekonvenčnosť odpovede,
3. kvalita, bystrosť odpovede.“

Nasledovné možnosti merania originality rozpracovala Szobiová. Jedná sa o použitie „Tituliek k príbehom“ – ku krátkym príbehom napísať čo najviac vhodných titulov. „Testov dôsledkov“ – uviesť také dôsledky hypotetických udalostí aby boli čo najoriginálnejšie [Szobiová, 2004, s. 182-184].

Senzitivita – citlivosť na problémy, rozoznávať a vnímať problémy aj tam kde ich iný nevidia. Možnosti zisťovania senzitivity podľa testu prístrojov – obsahuje zoznam prístrojov a úlohovou riešiteľa je navrhnúť dva spôsoby vylepšenia každého. Návrhy musia byť konkrétne a presné. „Test videnia problémov“ – jedná sa o súbor bežných predmetov. Úlohou je prezentovať problémy, ktoré nám napadnú v súvislosti s uvedenými predmetmi.

Redefinovanie – prepracovanie toho čo už bolo vytvorené, objaviť možnosti ďalšieho riešenia. „Spájanie predmetov“ – obsahuje zoznam predmetov rôznych druhov. Je potrebné ich spojiť aby vznikol nový objekt, predmet.

Elaborácia – vypracovať detaily a podobnosti riešenia, nápad uskutočniť dokončiť. Test figurálnej produkcie – je zadaná jednoduchá čiara, pričom je potrebné pridať ďalšie čiary, aby bola skompletizovaná do nejakého objektu.

Zelinová [2004, s. 48] vymedzila a obohatila faktory tvorivosti o nasledovné:

- *Odvahu* – ochotu riskovať, vystaviť sa možnosti neúspechu, skúšať, mať vysoké ciele, byť nekonvenčný, mať iné názory ako ostatní.
- *Výzvu* – uprednostňovanie komplexnosti, pátranie po viacerých alternatívach, z chaosu urobiť poriadok, pohlúžiť sa do rozličných problémov a záhad
- *Chcenie* – zvedavosť, mať potrebu skúmať, bádať, objavovať, hrať sa s nápadmi, snažiť sa pozeráť sa na veci z iného uhla pohľadu, počúvať svoju intuíciu.
- *Imagináciu* – predstavivosť, tvorba obrazov, snívať vo svete fantázie, intuitívne cítiť, prekonávať myšlienkové hranice.

Tvorivý proces

Pre každý tvorivý proces sú charakteristické určité špeciálne činnosti, prostriedky a metódy. Pre tvorivý proces je charakteristické, že nie je celkom determinovaný tým, že by človek vopred poznal spôsoby postupu, a že obsahuje prvky neistoty, vystavovania sa riziku a pokusníctva. Väčšina ľudí ani nevie, že vytvárajú niečo nové, pre iných ľudí až príliš odlišné, a práve preto ich zaradujeme medzi ľudí so značnou tvorivosťou. Tvorivý proces prebieha aj u žiakov vo vyučovacom procese, a to napr. pomocou riešenia problémov. Pre vyučovanie má zvláštny význam záverečná čiže overovacia fáza tvorivého procesu. Práve pre to, že dôkaz správneho riešenia je silnou motiváciou pre ďalšiu učebnú činnosť žiakov. Ak učiteľ využije teoretické poznatky o priebehu tvorivého procesu, môže mu to napomôcť pri rozvíjaní tvorivosti žiakov. Zaradujeme sem napr. problémové vyučovanie, pri výbere vhodných úloh a problémov, pri hodnotení odpovedí a produktov žiakov, pri koncipovaní vyučovacej jednotky.

Na to, aby tvorivá osobnosť mohla realizovať tvorivý proces, musí využívať určité fázy. Ďurič [1997, s. 262] uvádza rozdelenie fáz tvorivého procesu nasledovne:

- 1) *prípravná (preparačná)* – riešiteľ si uvedomuje problém a hľadá prostriedky na jeho riešenie, to znamená, že zviaza informácie a osvojuje si ich.
- 2) *inkubačná (latentná)* – ide často o nevedomú aktivitu riešiteľa. Tu sa riešenia prerušujú, zdanlivo zabúdajú a znovu objavujú.

- 3) *iluminačná (inšpiračná)* – výsledkom inkubačnej fázy, najmä intuície je náhle vyriešenie problému, ktoré sa uskutočňuje vo fáze iluminácie.
- 4) *overovacia (verifikačná)* – zisťuje sa v nej, či kreatívna osobnosť správne a spoločensky užitočne vyriešila problém.

Ako vidíme, tvorivý proces je veľmi zložitým. Má svoje úrovne, fázy, štádiá, ktoré sú preň charakteristické a bez nich by tento proces nemohol existovať. Každý človek, ktorý je tvorivý, alebo chce tvorivosť rozvíjať u iných ľudí (detí) by mal poznať všetky teoretické základy tvorivosti. Podľa Lokšovej, Lokšu [2003, s. 9] tvorivé vyučovanie rozvíja predovšetkým schopnosti tvorivého myslenia, motiváciu k tvorivej činnosti a k učeniu sa, imagináciu a fantáziu, záujem o tvorivé aktivity, tvorivé schopnosti a poskytuje žiakom možnosť prežívať pocity sebauspokojenia, sebarealizácie a sociálneho ocenenia vlastnej tvorivej produkcie.

Tvorivosť z hľadiska edukácie predstavuje nenahraditeľný kognitívny nástroj rozvoja osobnosti žiaka. Preto je dôležitou úlohou učiteľa rozvíjať ju v tvorivom vyučovaní. V podmienkach nášho základného školstva bola realizovaná celá rada výskumov, ktoré potvrdili efektívnosť rozvoja tvorivosti žiakov vo vyučovaní pomocou tvorivých úloh a cvičení. Ukázali jednoznačne pozitívny vplyv špecifických cvičení, divergentných úlohách a rozvojových programov na zvýšenie tvorivosti detí. Dokázali, že majú vplyv aj na posilnenie odvahy samostatne myslieť, uvoľnenie bariér v myslení a správaní, zlepšenie úrovne vedomostí a motivácie žiakov k učeniu. Dávajú žiakom viac príležitostí zapojovať doterajšie poznatky a známe javy do úplne nových, neočakávaných súvislostí a vzťahov, čím rozširujú operačný priestor pre myslenie žiakov, rozvíjajú ich kritickosť a hodnotiace myslenie.

Osobnosť tvorivého učiteľa

Práve učiteľ môže svojou vlastnou osobnosťou, ale i prácou napomáhať pri rozvoji kreatívnej osobnosti žiakov. Ako však vyplýva z mnohých výskumov, môže byť aj bariérou, ktorá rozvoj tvorivej osobnosti žiakov blokuje.

Názorne tieto dva protipóly badáme aj u A. N. Luka [1981, s. 62], ktorý tvrdí, že ak má učiteľ tvorivé schopnosti, nadaní žiaci majú výraznejšie úspechy. Ak sa však nachádza v dolnej hranici tvorivých schopností, úspechy menej schopných žiakov sa javia väčšie. V tomto prípade mimoriadne nadaní žiaci

neprejavujú a nerealizujú svoje možnosti. Učiteľ ako by uprednostňoval ten typ žiaka, ku ktorému sám patrí.

V literatúre nachádzame o osobnosti tvorivého učiteľa rôzne informácie. Zhodujeme sa s protirečeniami, ktoré zároveň nazývajú aj charakteristikami tvorivého učiteľa:

1. „Tvoriví učitelia sú inteligentnejší, ale aj detinskejší súčasne.
2. Tvoriví učitelia kombinujú hravosť a disciplínu, zodpovednosť a nezodpovednosť.
3. Tvorivý učiteľ je zároveň extrovert aj introvert.
4. Tvoriví ľudia alternujú medzi imagináciu, fantáziou a zakotvením v zmysluplnej realite.
5. Tvoriví ľudia majú veľa energie, ale sú aj pokojní a odpočívajú.
6. Tvoriví učitelia sú skromní aj pyšní, hrdí aj pokorní súčasne.
7. Tvorivý učiteľ je zároveň rebelom aj konzervatívcem.
8. Tvoriví učitelia majú vášnivo radi svoju prácu.
9. Tvorivý učiteľ je senzitívnejší, často sa exponuje až do bolesti a utrpenia, iní mu závidia, nechápu ho a intrigujú, ale napriek tomu tvorivý učiteľ prežíva veľa radosti a potešenia z toho, čo robí.
10. Tvorivý učiteľ je otvorenejší ako menej tvorivý, ale zároveň viac zatvorenejší a disciplinovanejší“ [Zelina, Zelinová, 1997, s. 45].

Keď chceme vychovávať tvorivého žiaka a rozvíjať jeho tvorivý potenciál, nestačí, aby sme mu poskytli vysoko tvorivého učiteľa. Rešpektujeme fakt, že nie každý učiteľ je vysoko tvorivý. Neznačená to, že u žiakov, ktorých učí, nemôže úspešne rozvíjať tvorivosť.

Každý učiteľ vo svojej práci a vo vzťahu k žiakom uplatňuje isté zásady. Týchto zásad je nespočetne a sú u každého učiteľa iné. Tvorivý učiteľ by však mal disponovať istým súborom zásad, ktoré sú pre neho charakteristické. Opierajúc sa o poznatky M. Tóthovej zaradíme medzi zásady používané tvorivým učiteľom tieto:

- Na jednej strane by mal využívať svoje vedomosti, skúsenosti a zručnosti, a na strane druhej náhodu a dôvtip.
- Mal by mať na zreteli dôležitosť divergentného myslenia a originality a do vyučovania zaradiť činnosti a aktivity s alternatívnymi možnosťami riešenia.
- Nemal by sa uspokojiť s priemernosťou svojej práce, ale snažiť sa ju neustále zdokonaľovať, a to ďalším vzdelávaním a hľadaním podnetov v

celom svojom okolí. Vymýšľať stále nové spôsoby motivácie, hodnotenia, učenia.

- Nemal by sa uspokojiť s priemernosťou žiaka, ale podporovať rozvoj jeho potencionálnych možností a pozitívnych vlastností. V každom vidieť samostatnú osobnosť, individuálneho človeka. Nepotláčať a netlmiť jeho vlastnú snahu o osobnostný rast.
- V hodnotení žiaka by ho nemal porovnávať s ostatnými, ale len s jeho predchádzajúcimi výsledkami. Zároveň by nemal hodnotiť len výsledok, ale aj žiakovu cestu k nemu a mal by oceňovať jeho usilovnosť.
- Mal by rozumne zvažovať uprednostňovanie štýlov učenia a vyučovania. Zároveň sa snažiť o to, aby si každý žiak vytvoril svojský štýl učenia, myslenia, správania. Nezosmiešňovať tých, ktorí chcú poznať viac a sú zvedaví, ale ich v tomto hľadaní podporovať.
- Mali by mu byť blízke metódy, prístupy a postupy, ktorými je možné rozvíjať tvorivosť žiakov.
- Mal by uplatňovať zásadu individuálneho prístupu k žiakom a vytvárať čo najviac situácií a možností, aby žiaci zažili úspech (motivácia úspechom).
- Mal by podporovať pozitívnu aktivitu, zvedavosť, skúmanie a objavovanie, fantáziu a pod., smerujúce k budovaniu priaznivej atmosféry a klímy.
- Mal by byť nápomocný pri eliminovaní, prípadne úplnom odstraňovaní vplyvu bariér, brániacich rozvoju tvorivosti.
- Mal by vedieť rýchle a adekvátne reagovať na konflikty.
- Mal by poznať charakteristiky tvorivého žiaka, dokázať ho nielen akceptovať, ale i usmerňovať jeho vývoj želaným smerom.

Osobnosť tvorivého učiteľa sa v dnešnej dobe stáva predmetom úvah a je vystavená veľkým nárokom spoločnosti, štátu, v neposlednom rade rodičov a žiakov. Jedným z najžiadanejších a najdiskutabilnejších nárokov je vzdelávanie učiteľov v oblasti kreativity. I keď v súčasnosti sa študenti pripravujúci sa na povolanie učiteľov zaoberajú tvorivosťou nielen v rovine teoretickej ale aj praktickej, nič nezaručuje, že po ich príchode do praxe, budú v značnej miere svoje nadobudnuté poznatky využívať.

Königová [2007, s. 37] uvádza aspekty týkajúce sa tvorivého jedinca:

- *citlivosť, vnímavosť,*
- *všímavosť, registruje nedostatky,*
- *hravosť, istá „detinskosť“,*

- *pružnosť myslenia, bohatosť nápadov,*
- *intenzívne prežívanie,*
- *dobrá koncentrácia, schopnosť plného sústredenia,*
- *schopnosť súčasne vnímať svoje okolie i svoje vnútorné obsahy (tzv. plazmatický stav vedomia),*
- *neschematické hodnotenie vecí, prírody, ľudí a sveta vôbec,*
- *istý zmysel pre poriadok, aspoň v niektorých oblastiach,*
- *silná vnútorná motivácia niečo tvorivé robiť.*

Tieto aspekty sú podstatné pre učiteľa. Podľa nich vie rozoznať žiakov, ktorí nemajú problém svoju kreativitu ukazovať navonok a odlišiť ich od žiakov, ktorí naopak nevedia svoj potenciál prejavovať tak ľahko.

Tvorivé vyučovanie

Tvorivé vyučovanie predstavuje druh vyučovania, v ktorom vyučovací proces prebieha so zameraním na rozvoj kreativity. Využívajú sa tu metódy a programy na rozvoj kreativity, učiteľ si stanovuje ciele tak, aby čiastočne ale úplne rozvíjal tvorivý potenciál žiakov. Ako každý druh vyučovania, tak aj tvorivé vyučovanie, má svoje základné princípy a teoretické východiská.

Tvorivé vyučovanie predstavuje komplex interakcií tvorivých činností učiteľa, žiaka a okolia školy, realizovaných v edukačnom procese s cieľom kreativizácie obsahu učiva, s využitím tvorivých didaktických prostriedkov a tvorivých didaktických prostriedkov a tvorivých metodicko-organizačných foriem a stratégií výučby. Jeho tvorivým výstupom je vytváranie nových, užitočných riešení učebných úloh, respektíve tvorivých produktov pre žiaka alebo určitú skupinu (spolužiaci, učitelia, okolie školy).

Na základe zovšeobecnení a kvalitatívnej analýzy teoretických poznatkov o problematike rozvoja tvorivosti žiakov v edukačnom procese je možné formulovať teoretické východiská tvorivého vyučovania, ktoré stanovujú Lokšová, Lokša [2003, s. 65] nasledovne:

- Každý psychicky zdravý jedinec (v tvorivom vyučovaní žiak aj učiteľ) disponuje určitou úrovňou tvorivosti uplatňujúcou sa v rôznych činnostiach.
- Tvorivosť podlieha vplyvom prostredia, predovšetkým cieľavedomým výchovným vplyvom, je možné ju rozvíjať.
- Tvorivosť má procesuálny charakter a rozvíja sa prostredníctvom tvorivých činností.

- Tvorivosť sa vo vyučovaní rozvíja zámerným navodzovaním tvorivej aktivity žiakov prostredníctvom tvorivých situácií, úloh tvorivého charakteru, riešením problémov atď.
- Od tvorivej činnosti žiakov neočakávame bezprostredný sociálny prínos, sme však presvedčení o jej veľkom význame pre rozvoj rozumových a poznávacích schopností a mnohostranný vývoj osobnosti.
- Vhodne volená motivácia, nadväzujúca na obsah učiva, posilňuje rozvoj tvorivosti žiakov.
- Základnými metódami tvorivého vyučovania sú: riešenie problémov, tvorivé situácie, tvorivé úlohy (nahradenie časti netvorivých úloh úlohami divergentného charakteru), tvorivá komunikácia, programy rozvoja tvorivosti žiakov.
- Ústredným činiteľom tvorivého vyučovania je učiteľ, ktorý realizuje jeho ciele, obsah a využíva tvorivé didaktické prostriedky vyučovania.
- Očakávané hodnotenie môže pôsobiť na rozvoj tvorivosti žiakov inhibične, môže znižovať ich tvorivosť.

Ako sme už spomenuli, jedným z hlavných činiteľov rozvíjajúcich tvorivosť žiakov je učiteľ. Rozvoj tvorivosti žiakov v edukačnom procese si preto vyžaduje, aby učiteľ v triede uplatňoval určité prístupy, ktoré Lokšová, Lokša [2003] charakterizujú takto:

- *Motivovať žiakov tak, aby mali radosť a pôžitok z porozumenia preberaného učiva.*
- *Vedomosti žiakov rozvíjať v rámci zmysluplných štruktúr.*
- *Podporovať rozvoj samostatnosti, sebahodnotenia a zodpovednosti žiakov.*
- *Podporovať rozvoj sebaistoty a sebavedomia žiakov.*
- *Podporovať u žiakov ochotu riskovať pri riešení úloh.*
- *Podporovať rozvoj individuálnych vlôh žiakov.*
- *Podnecovať u žiakov produkciu myšlienok, nápadov, kladenia otázok.*
- *Vytvárať pri vyučovaní tvorivú klímu v triede, v ktorej sa uplatní aj humor a kedy je učiteľ pre žiakov pomocníkom, ale aj nadriadeným.*

Tvorivé vyučovanie vo svojej podstate predstavuje celý systém, ktorý má svoje východiská, ciele, obsah. Zaraďujeme ho do vyučovacieho procesu. Učiteľ pomocou neho rozvíja tvorivý potenciál žiakov. Podľa nášho názoru by mal každý učiteľ poznať teoretické východiská tvorivého vyučovania, aby ich mohol využívať vo svojej pedagogickej praxi.

Záver

Cieľom každého učiteľa je rozvíjať tvorivosť žiakov. Žiaci svojou tvorivosťou dokážu veľa vyjadriť a veľa sa naučiť. Zo strany učiteľa je dôležité vnímať žiaka ako jedinečnú osobnosť. Tvorivé schopnosti žiaka sú na určitej úrovni a u každého žiaka sú individuálne. Učiteľ musí vyberať vhodné formy práce, vyučovacie metódy, aktivity, ktorými sa rozvíja tvorivosť a hlavne ich musí vhodne začleňovať do vyučovacieho procesu. Zároveň odporúčame pedagógom na školách, aby pracovali na vybranú tému a pracovali s ňou nielen na jednej vyučovacej hodine, ale na rôznych vyučovacích hodinách, využívali pritom medzipredmetové vzťahy. Učiteľ nastolením problému má nechať žiakov tvoriť, premýšľať a pestovať u nich kritické myslenie. Takouto formou žiaci získavajú nové poznatky a rozširujú doterajšie vedomosti.

Bibliografia

- Daniel J. a kol., *Prehľad všeobecnej psychológie*, Nitra 2002.
- Đurič L. a kol., *Pedagogická psychológia*, Bratislava 1997.
- Đurič L., Grác J., Štefanovič J., *Pedagogická psychologie*, Bratislava 1991.
- Koningová M., *Tvorivosť: techniky a cvičení*, 1. vyd., Praha 2007.
- Turek I., *Tvorivé riešenie problémov*, Banská Bystrica 2001.
- Lokšová I., Lokša J., *Tvorivé vyučovanie*, Praha 2003.
- Luke A.N., *Psychológia tvorivosti*, Bratislava 1981.
- Salbot V., Sabolová G., *Tvorivosť a jej rozvíjanie v škole*, Banská Bystrica 1998.
- Szobiová E., *Tvorivosť od záhady k poznaniu*, 2. vyd., Bratislava 2004.
- Tóthová M., *Rozvoj tvorivosti na 1. stupni ZŠ*. Nitra 2006.
- Trubínová V., *Predškolská pedagogika. Terminologický a výkladový slovník*, Levoča 2007.
- Zelinová M., *Výchova človeka pre nové milénium*, Prešov 2004.
- Zelinová M., Zelina M., *Tvorivý učiteľ. Osobnosť a práca tvorivého učiteľa v systéme tvorivo-humanistickej výchovy*, Bratislava 1997.